

DLM 2002 – järjekordne teetähis digitaalses asjaajamises ja arhiivinduses

■ 7.–8. mail k.a. toimus Barcelonas arvult kolmas DLM-foorum,¹ kus Eestist osalesid Tiit Arumäe, Toivo Jullinen, Indrek Kuuben, Leeni Langebraun ja Pille Noodapera Rahvusarhiivist ning Ülle Laur Riigikantsleisest.

Mis eesmärkidel vastav üritus on ellu kutsutud ja mida see tähendab nii rahvusvahelises mõõtmises kui ka Eestile kitsamalt? Esitatud küsimustele on siin püütud lühidas vormis vastuseid leida, et aidata Tuna lugejail orienteeruda asjaajamise ja arhiivinduse päevaprobleemides.

Kaasajal on rahvusvahelise arhiivinduse peaulesanne õiguslike, organisatsiooniliste ja tehniliste aluste loomine, et tagada kirjaliku mälu säilimine ka arvutiajastul. Nn. digitaalväljakutse – kuidas luua, kasutada ja säilitada digitaalsel kujul olevat teavet – on sundinud selle väga laia ja keeruka valdkonnaga tegelema asjaomaseid ringkondi kogu maailmas. Tooniandjaks on Euroopa Liit, mille suurima institutsiooni – Euroopa Komisjoni – ja liikmesriikide koostöös algatatigi erinevate erialade – arhiivinduse, avaliku halduse, arvutitööstuse – ning uurimisasutuste esindajaid ühendav kõrgetasemeline forum. Selle ellukutsumine oli ajendatud Euroopa Nõukogu järeldest arhiivinduse valdkonnas ulatuslikuma koostöö vajaduse kohta

¹ **DLM-foorum** (http://europa.eu.int/historical_archives/dlm_forum/index_en.htm) on lühend ingliskeelsetest sõnadest *Document Lifecycle Management* – dokumendi elukäigu haldamine. Algselt tulenes sama lühend prantsuskeelsest väljendist *Données lisibles par machine* – masinloetavad andmed, kuid aja- ja asjakohasemaks on peetud lähtumist dokumendi elukäigu kontseptsioonist, mille järgi dokument hoitakse kontrolli all selle loomisest kuni arhiveerimiseni. Tekstis edaspidi DLM.

² *Archives in the European Union. Report of the Group of Experts on the Coordination of Archives. OPOCE, Brussels-Luxembourg, 1994.*

(94/C 235/03, 17. juuni 1994) ning samal aastal valminud EL arhiivindusalasest aruandest², mille järgi arhiividel on oluline osa ja vastutus kaasaegse infohalduse võtmeprobleemide lahendamisel.

Esimene DLM peeti Brüsselis 1996. a. detsembris. Kuigi foorum toimus deviisi all “Digitaalsed dokumendid – üle-euroopaline koostöö”, võtsid sellest osa üksnes liikmesriikide delegaadid.

Ürituse tulemusena sõnastati edasiseks põhilised tegevussuunad Euroopa Komisjonile ja liikmesmaadele kümne jätkupunktina. Organisatsioonilise poole pealt seati sihiks infovahetuse tõhustamine nii publikatsioonide levitamises kui ka kolleegide vahel projektide jm. tegevuste kohta teavet vahendades. Sisulisest küljest tõstaksin esile suunavõtmist standardiseerimisalasele koostööle ning funktsionaalsete nõudmiste väljatöötamisele asjaajamises. Praktilise väljundina üllitati 1997. a. üldised juhised digitaalsete dokumentide haldamiseks – “Best Practices for Using Machine Readable Data”.

Järelevalve teostamiseks foorumi otsuste elluviimise üle moodustati kontrollkomitee, mille 1998. a. novembris toimunud istungil oli seoses teise DLM-i ettevalmistamisega arutelu all ka osavõtjate ringi laiendamine. Lisaks liikmesmaadele otsustati edaspidi kaasata esindajaid ka kandidaatriikidest, sh. Eestist.

Teine DLM toimus oktoobris 1999 Brüsselis, selle teemaks oli “Euroopa kodanikud ja digitaalne teave: infoühiskonna mälu”. Eestist osales allakirjutanu. Võrdluseks olgu öeldud, et registreerunud osalejate arv oli ligikaudu 300, meie naabermaadest oli osalejaid Soomest ja Rootsist kuraditosin.

Foorumi töö oli korraldatud sektiioonides, teemad jagunesid järgmiselt:

- ♦ digitaalse teabe moodustamise, säilitamise ja juurdepääsu tagamise funktsionaalne ja majanduslik külg – funktsionaalsed nõuded, standardid, maksumus ja finantseerimine;

- ♦ infoühiskonna mälu: poliitilised ja õiguslikud küsimused – poliitikute teadlikustamine, õiguslik raamistik, arhiivinduse kasulikkus avalikule haldusele ja ettevõtjatele;

- ♦ elektroonilise teabe levitamise sotsiaalsed aspektid – koolituse, väljaõppe ja tööhõive võimalused.

Kõikide teemade puhul oli üheks aruteluobjektiks eurokoostöö.

Teise DLM-i olulisemaks algatuseks võib pidada avaliku halduse jaoks elektroonilise asjaajamise funktsionaalsete nõuete soovitusliku mudeli

väljaarendamist. Vastav mudel arvestab digitaalse dokumendi ja arhivaali järgnevusega asjaajamises ja arhiveerimisel, hõlmates dokumentide saamist ja loomist, aktiivses asjaajamises hoidmist, pikaajalist säilitamist ja juurdepääsu.

Avaliku halduse jaoks on oluline, et mudel tagaks teabe läbipaistvuse ning kasutatavuse üldsuse poolt. Loomulikult saab vastava mudeli arendamine toimuda üksnes tööjaotuses tarkvaraarendajatega – asjaajajate ja arhivaaride vastutusalaks on nõuete kaardistamine, teostajad pakuvad lahendused.

Sel eesmärgil pöördus foorum eraldi *DLM-sõnumiga* info- ja kommunikatsioonitehnoloogia tööstuse poole, milles kutsuti üles koostööle. Sõnumis edastati põhinõuded, millele tuginevalt üldse on võimalik luua asjaajamis- ja arhiveerimisprogramme, mis vastavad professiooni vajadustele.

Tänavu toimunud kolmanda DLM-i pealkiri oli “Juurdepääs elektroonilisele teabele ja selle säilitamine: parimad praktikad ja lahendused”. Arvukal osalejaskonnal oli kahe päeva jooksul võimalik valida kuue paralleelsessiooni ja kolme seminari seast endale sobivad teemad kuulamiseks ja aruteludel osalemiseks. Üldküsimusi käsitlesid teemablokid “Infoajastu mälu” ning “Avaliku teabe kasutamine”, mille raames lahati dokumentide pikaajalise säilitamise ning kasutamise, sisu ja autentseuse kaitse ning intellektuaalse ohje küsimusi. Praktilisema kallakuga teemadest tõstaksin esile dokumendihaldus- ja arhiveerimissüsteemide väljatöötamise ja kasutamise küsimusi, sh. metaandmestandardite, digitaalallkirja, dokumentide indekseerimissüsteemide juurutamist ja rakendamist.

1999. a. pöördus DLM abi saamiseks IT-tööstuse poole. Nüüd oli korraldajatel välja pakkuda partnerite vastus – kuus digitaaldokumentide haldamise alast juhust “Industry White Papers”. Juhised käsitlevad dokumentide asjaajamisse hõlmamist, registreerimist, liigitamist, konverteerimist, nende formaate, kirjeldamist, juurdepääsu, säilitamist ja kaitset, lisaks ka koolitust ja väljaõpet.

Samuti oli realiseerunud teine oluline algatus, töötada välja digitaalse asjaajamise funktsionaalsete nõuete mudel. Nüüdsest on asjaajamissüsteemide väljatöötamisel võimalik ja vältimatult vajalik lähtuda standardilaadsest nõuetepaketist *MoReq*³, et oleks tagatud digitaalse teabe säilimine ja kasutamine pikaajaliselt. *MoReq*-i näol on arhivaaridel nüüdsest dialoogis tootearendajatega käepärast tõhus vahend oma seisukohtade väljendamisel.

Foorumite tähenduse ja otstarbekuse üle otsustamisel võib abi olla nende pealkirjade võrdlemisest.

Tähelepanelik lugeja märkab, et teemaring muutub kord-korralt konkreetsemaks – üleuroopalise koostöö rõhutamisele on jõutud käegakatsutavate tulemuste juurde. Loomulikult jõutakse aja jooksul mistahes valdkonnas olukorra kirjeldusest ja probleemide analüüsist konkreetsete lahenduste väljatöötamiseni. Küsimus on aga, kuidas mõistlikult kulutades saavutada rahuldav tulemus kaasaegses infohalduses, mis on komplitseeritud ning hüppeliselt ja isegi ettearvamatult arenev? Siinkohal luban endale veidi meelevaldse võrdluse: DLM kui maastikku lõikav *Autobahn*, mida aegajalt ääristavad kohalikele teedele juhtivad maha- ja pealesõiduviaaduktid. Kiirtee on möödapääsmatult vajalik kõige odavamaks ja kiiremaks jõudmiseks sihtkohta. Samas jääb kõrvalteele põikamata *elulisem* kogemus ümbruskonnast aeg-ajalt saamata. Analoogselt on DLM-foorumite peamine ülesanne ja eesmärk süsteemse aluse ja raamistiku loomine IT-arengule avalikus sektoris. Pakutud üldlahendustele tuginevalt tuleb edasi juba kujundada kohalik keskkond.

Rahvusarhiiv on viimaste aastate jooksul jõudsalt omandamas digitaalarhiivindusealaseid teadmisi ja kogemusi, et koostöös partneritega luua tingimused digitaalse asjaajamise ja arhiivinduse arenguks Eestis. Lähiaastate olulisemateks ülesanneteks on eri tüüpi digitaalsete dokumentide, sealhulgas andmekogude arhiveerimise tüüpiliste lahenduste väljatöötamine, soovitude koostamine digitaaldokumentide haldamiseks asjaajamises ning nende avalikku arhiivi üleandmise nõuete kehtestamine.

Triviaalne lausung jalgratta leiutamisest on tööle mõeldes omal kohal. Vältimatu on osalemine rahvusvahelises koostöös. Rõõm on tõdeda, et seda üha vähem õpipoiste ja rohkem võrdsete partneritena. Foorumil leidis kinnitust tõdemus, et oma püüdlustes rajada digitaalarhiivinduse alused oleme ise ja teiste abiga koolitanud ennast piisavalt ja seeläbi oleme vähemalt teoreetilistes lähenemistes jõudnud samadele arusaamadele kui teised Euroopa riigid. Lähiaastatel anname aru, kuidas me eesiseivate praktiliste ülesannetega toime oleme tulnud. Miks mitte teha seda juba järgmisel DLM-l, aastal 2005?

Indrek Kuuben

³ *Model requirements for the management of electronic records* (<http://www.cornwell.co.uk/moreq>)